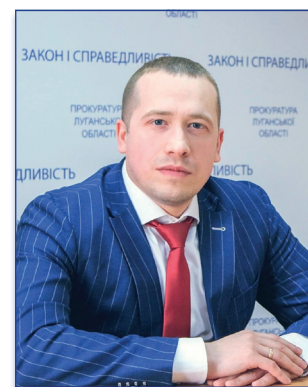

DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.11.2025.07>
УДК 343.98 (477)

Костянтин Караман,

доктор філософії,
суддя Ізмаїльського міськрайонного суду Одеської області
м. Ізмаїл, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2965-9661>,
e-mail: karamankostantin@gmail.com

Електронний доказ як об'єкт криміналістичного вчення про сліди злочину

Костянтин Караман

Зазначено, що наразі кримінальне процесуальне законодавство України не надає чіткого та вичерпного визначення електронного доказу, не встановлює його характерних ознак, меж допустимого використання та процесуального порядку поводження з ним. Такий нормативний вакуум ускладнює діяльність усіх учасників кримінального провадження — слідчих, прокурорів, захисників, суддів — і створює значні перешкоди для ефективного доведення. На практиці це призводить до того, що електронні докази нерідко визнаються недопустимими саме через недотримання процедур їх вилучення, фіксації чи дослідження, що в подальшому негативно впливає на законність та обґрунтованість судових рішень. Мета статті – обґрунтувати доцільність введення електронного доказу до системи об'єктів криміналістичного вчення про сліди злочину, з'ясування його природи, специфічних ознак, місця у системі криміналістичних об'єктів, а також обґрунтування необхідності інтеграції категорії електронного сліду в сучасну слідчу практику та криміналістичну теорію. У статті досліджено проблематику електронного доказу як нового об'єкта криміналістичного вчення про сліди злочину. Обґрунтовано, що цифрові відображення, попри нематеріальну природу, є слідами злочину у криміналістичному розумінні. Проаналізовано сучасні підходи до електронних доказів у правових системах ЄС, окреслено нормативні ініціативи щодо їх регламентації. Автор підкреслює необхідність визнання електронного доказу як окремого процесуального джерела, його інтеграції у криміналістичну теорію та розробки відповідних методик дослідження. Зроблено висновок про доцільність гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами цифрової криміналістики.

Ключові слова: кримінальне провадження, обстановка, криміналістична характеристика, правосуддя, злочин, місце вчинення, час учинення злочину.

Постановка наукової проблеми. Активне впровадження цифрових технологій у всі сфери життя докорінно змінює не лише спосіб функціонування державних і недержавних інституцій, але й трансформує саму природу злочинної поведінки. Нові форми кримінальних правопорушень дедалі частіше реалізуються з використанням інформаційних технологій, що веде до формування специфічних слідів у цифровому середовищі — так званих електронних слідів, які можуть містити цінну доказову інформацію. Такий розвиток обумовлює необхідність глибокого аналізу та формування узгоджених підходів до регулювання порядку збирання, фіксації, дослідження і використання цифрових доказів у кримінальному процесі.

Однак, чинне кримінальне процесуальне законодавство України все ще не містить чіткого й повного визначення електронного доказу, не окреслює його властивості, допустимі межі застосування та особливості процесуального поводження з ним. Ця законодавча неврегульованість ускладнює роботу всіх учасників кримінального провадження — слідчих, прокурорів, адвокатів, суддів, — і породжує серйозні труднощі у процесі доведення. Зокрема, практика показує, що електронні докази часто визнаються недопустимими саме через порушення встановлених

FUNDING

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

DISCLAIMER

The funder had no role in the study design, data collection and analysis, decision to publish, or preparation of the manuscript.

CONTRIBUTORS

The authors contributed solely to the intellectual discussion underlying this paper, case-law exploration, writing and editing, and accept responsibility for the content and interpretation.

DECLARATION OF COMPETING INTEREST

The author declare that they have no conflict of interest.

Kostiantyn KARAMAN,

**ELECTRONIC EVIDENCE AS
AN OBJECT OF FORENSIC
DOCTRINE ON CRIME TRACES**

It is noted that currently the criminal procedural legislation of Ukraine does not provide a clear and comprehensive definition of electronic evidence, does not establish its characteristic features, the limits of permissible use and the procedural procedure for dealing with it. Such a regulatory vacuum complicates the activities of all participants in criminal proceedings – investigators, prosecutors, defense attorneys, judges – and creates significant obstacles to effective proof. In practice, this leads to the fact that electronic evidence is often recognized as inadmissible precisely due to non-compliance with the procedures for its removal, fixation or examination, which subsequently negatively affects the legality and validity of court decisions. This article purpose is to substantiate the feasibility of introducing electronic evidence into the system of objects of forensic science on traces of crime, to clarify its nature, specific features, place in the system of forensic objects, as well as to substantiate the need to integrate the category of electronic trace into modern investigative practice and forensic theory. The article explores the issue of electronic evidence as a new object of forensic science on traces of crime. It is substantiated that digital images, despite their intangible nature, are traces of crime in the forensic sense. Modern approaches to electronic evidence in the EU legal systems are analyzed, and regulatory initiatives for their regulation are outlined. The author emphasizes the need to recognize electronic evidence as a separate procedural source, its integration into forensic theory and the development of appropriate research methods. The conclusion is made about the expediency of harmonizing national legislation with European standards of digital forensics.

Keywords: criminal proceedings, situation, forensic characteristics, justice, crime, place of commission, time of crime commission.

процедур їх отримання або обробки, що в подальшому впливає на обґрунтованість судових рішень.

Особливу складність становить сам характер цифрових слідів. Вони, на відміну від матеріальних носіїв, мають віртуальну природу, піддаються швидкій зміні, знищенню або фальсифікації. Це вимагає від правників володіння спеціальними технічними знаннями, а також створення нормативно визначених процедур для роботи з такими доказами, включно з розробленням практичних алгоритмів і тактичних прийомів їхнього вилучення, фіксації та перевірки.

Варто також враховувати міжнародний аспект. Україна, будучи стороною Будапештської конвенції про кіберзлочинність, взяла на себе зобов'язання адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, зокрема щодо правового статусу електронних доказів, дотримання прав людини і гарантій справедливого процесу. Крім того, інтеграція до цифрового правового простору Європейського Союзу передбачає формування єдиного підходу до обігу таких доказів у кримінальному процесі.

Отже, створення комплексної науково-обґрунтованої концепції, яка врегулює правові та практичні аспекти роботи з електронними доказами в кримінальному провадженні, є вкрай нагальною. Це завдання потребує не лише систематизації відповідних норм, але й підвищення рівня професійної підготовки правоохоронців, забезпечення міжвідомчої координації та удосконалення технічної бази цифрової криміналістики в Україні.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематиці вивчення та дослідження цифрових слідів, особливостям збирання та використання електронних доказів, присвячено роботи М. В. Гуцалюк та П. Є. Антонюк¹, А. В. Коваленка², А. В. Ратної³, О. В. Сіренка⁴, В. С. Сезонова та А. В. Піддубної⁵, А.-М. Ю. Ангелюк⁶, С. С. Чернявського та Ю. Ю. Орлова⁷, а також багатьох інших. Водночас допоки офіційної легалізації електронних доказів як засобів доказування у сфері кримінального судочинства не відбулося, що актуалізує потребу продовження подальших наукових пошуків.

Мета статті – обґрунтувати доцільність введення електронного доказу до системи об'єктів криміналістичного вчення про сліди злочину, з'ясування його природи, специфічних ознак, місця у системі криміналістичних об'єктів, а також обґрунтування необхідності інтеграції категорії електронного сліду в сучасну слідчу практику та криміналістичну теорію.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасні інформаційні технології вже тривалий час стали надбанням суспільства, у тому числі, тих представників, які мають асоціальні установки. Органи виконавчої та судової влади вживають суттєві зусилля для цифровізації своєї діяльності, а із цією діяльністю паралельно розвиваються й інші сфери

¹ Гуцалюк М. В., Антонюк П. Є. Щодо сутності електронної (цифрової) інформації як джерела доказів у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. 2020. Т. 33. № 1. С. 37-49.

² Коваленко А. В. Електронні докази в кримінальному провадженні: сучасний стан та перспективи використання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2018. № 4. С. 237-245.

³ Ратнова А. В. Електронний документ та його місце у системі доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія юридична. 2018. № 3. С. 231-241.

⁴ Сіренко О. В. Електронні докази у кримінальному провадженні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. № 14. С. 208-214.

⁵ Сезонов В. С., Піддубна А. В. Проблемні питання збирання і використання документів як джерел доказів у кримінальному провадженні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2021. Том 32 (71) № 1. С. 111-119.

⁶ Ангеленюк А.-М. Ю. Використання електронних доказів у кримінальному процесуальному праві України (проблемні питання). *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. 2023. Т. 2. Вип. 79. С. 214-218. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/289572/283146>.

⁷ Чернявський С. С., Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 112-124; Орлов Ю. Ю., Чернявський С. С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 12-24.

життєдіяльності суспільства. Оскільки частота злочинів у цифровому середовищі зростає, електронні докази поступово стають невід'ємним компонентом судового розслідування та судового розгляду. Вони забезпечують доказові дані про час, місце, статус користувача, факти обміну інформацією, фінансові операції тощо.

Станом на сьогодні в науковому середовищі відсутній єдиний підхід до визначення назви доказів, що існують у цифровому форматі. У літературі можна зустріти різні варіанти: «електронні докази», «цифрові докази», «цифрові (електронні) докази», «електронні сліди», «віртуальні сліди», «комп'ютерні докази», «електронні відображення» тощо.

Наприклад, на думку Н. М. Ахтирської, у кримінальному провадженні під поняттям «електронні докази» розуміють інформацію або дані, що можуть підтверджувати певні обставини, факти чи концепції. Такі дані мають бути придатними для обробки комп'ютерними системами — програмами чи апаратним забезпеченням. Джерелами таких доказів виступають різноманітні електронні пристрої, зокрема комп'ютери, смартфони, цифрові камери, інтернет-мережа та інші технічні засоби. Особливістю цієї інформації є те, що вона існує не в матеріальній формі⁸.

В. В. Мурадов звертає увагу на те, що електронні докази — це сукупність цифрових даних, які зберігаються у технічних носіях інформації та потребують спеціального програмного забезпечення або технічних засобів для сприйняття та аналізу. Такі докази не можна безпосередньо оцінити без попередньої обробки⁹.

І. О. Крицька описує поняття «цифрових джерел доказової інформації» як об'єднання не лише програмного забезпечення, яке створює чи передає дані, але й пристроїв, де ці дані фізично зберігаються — жорстких дисків, флеш-носіїв, оптичних дисків, NAS-систем тощо. Усе це є складовими цифрової техніки, що фіксує, зберігає або передає дані в межах кримінального процесу¹⁰.

Попри вагомe значення електронних доказів, їх правовий статус в Україні досі не унормовано. Відсутні чіткі визначення, класифікація, правила збирання та оцінювання. Це створює прецеденти визнання електронних доказів недопустимими, оскільки порушуються процедури їх створення, вилучення або аналізу. Особливої складності додає специфіка їх віртуальної природи: така інформація є нестабільною, її легко змінити, знищити або підробити.

Становлення узгодженої нормативної бази у сфері роботи з електронними доказами — це нагальна потреба сучасного кримінального процесу. Вважаємо, що необхідно законодавчо закріпити визначення електронного доказу, процедури його збирання, збереження та допустимості. Окрім правового аспекту, потребує вдосконалення також технічна й методична база роботи з електронними носіями. Важливим винятком із загальних правил є те, що навіть при формальному порушенні процедури, але за умови збереження автентичності й надійності інформації, електронний доказ не повинен автоматично визнаватися недопустимим. Це вимагає змін у підходах до оцінки таких доказів, забезпечення спеціальної підготовки правників, а також розроблення єдиних національних стандартів цифрової криміналістики.

У контексті розвитку цифрових технологій електронні докази набули важливого значення у кримінальному процесі. Згідно з підходом, запропонованим Комітетом безпеки Європейського Союзу, електронні докази охоплюють широкий спектр даних, що зберігаються у цифровому форматі: IP-адреси, електронні листи, зображення, інформація про користувачів тощо. Такі дані, як правило, знаходяться у володінні приватних постачальників послуг (телекомунікаційні компанії, хостинг-провайдери,

Kostiantyn KARAMAN,

PREUVE ELECTRONIQUE COMME OBJET DE DOCTRINE JUDICIAIRE SUR LES TRACES D'UN CRIME

Il est à noter qu'actuellement, la législation ukrainienne relative à la procédure pénale ne fournit pas de définition claire et exhaustive de la preuve électronique, ne définit pas ses caractéristiques, les limites de son utilisation autorisée et la procédure à suivre pour la traiter. Ce vide réglementaire complique les activités de tous les acteurs de la procédure pénale enquêteurs, procureurs, avocats de la défense, juges – et crée des obstacles importants à l'efficacité de la preuve. En pratique, cela conduit souvent à ce que les preuves électroniques soient jugées irrecevables précisément en raison du non-respect des procédures de retrait, de fixation ou d'examen, ce qui nuit ensuite à la légalité et à la validité des décisions de justice. L'objectif de cet article est de justifier la faisabilité de l'introduction de la preuve électronique dans le système des objets de la science criminalistique relative aux traces d'infractions, de clarifier sa nature, ses caractéristiques spécifiques, sa place dans ce système, ainsi que de justifier la nécessité d'intégrer la catégorie de trace électronique dans la pratique d'enquête moderne et la théorie criminaliserai. L'article explore la question de la preuve électronique en tant que nouvel objet de la science criminalistique relative aux traces d'infractions. Il est démontré que les images numériques, malgré leur nature intangible, constituent des traces de criminalité au sens de la criminalistique. Les approches modernes de la preuve électronique dans les systèmes juridiques de l'UE sont analysées et les initiatives réglementaires visant à les encadrer sont présentées. L'auteur souligne la nécessité de reconnaître la preuve électronique comme une source procédurale distincte, de l'intégrer à la théorie criminalistique et de développer des méthodes de recherche appropriées. Il conclut sur l'opportunité d'harmoniser les législations nationales avec les normes européennes de criminalistique numérique.

Mots-clés : procédure pénale, situation, caractéristiques criminalistiques, justice, crime, lieu de commission, moment de la commission du crime.

⁸ Ахтирська Н. М. До питання доказової сили кіберінформації в аспекті міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 36(2). С. 123-125. (Серія : Право).

⁹ Мурадов В. В. Електронні докази: криміналістичний аспект використання. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 3-2. С. 313-315.

¹⁰ Крицька І. О. Речові докази та цифрова інформація: поняття та співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 301-304. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12330/1/Krucka_301_305.pdf

Kostiantyn Karaman

**DAS ELEKTRONISCHE
BEWEISMITTEL ALS
GEGENSTAND DER
KRIMINALISTISCHEN LEHRE
VON DER TATSPUR**

Es wird festgestellt, dass das derzeitige Strafprozessrecht der Ukraine keine klare und erschöpfende Definition des elektronischen Beweismittels liefert, weder dessen charakteristische Merkmale noch die Grenzen seiner zulässigen Verwendung oder die verfahrensrechtlichen Regeln im Umgang damit bestimmt. Dieses normative Vakuum erschwert die Arbeit aller Verfahrensbeteiligten – Ermittler, Staatsanwälte, Verteidiger, Richter – und stellt ein erhebliches Hindernis für eine effektive Beweisführung dar. In der Praxis führt dies häufig dazu, dass elektronische Beweismittel wegen Verstößen gegen die Vorschriften zu deren Sicherstellung, Dokumentation oder Untersuchung als unzulässig eingestuft werden, was sich negativ auf die Rechtmäßigkeit und Begründetheit gerichtlicher Entscheidungen auswirkt.

Ziel des Beitrags ist es, die Zweckmäßigkeit der Einordnung elektronischer Beweismittel in das System der kriminalistischen Lehre von der Tatspur zu begründen, ihre Natur, spezifischen Merkmale und Position innerhalb der kriminalistischen Objektstruktur zu bestimmen sowie die Notwendigkeit der Integration der Kategorie „elektronische Spur“ in die heutige Ermittlungspraxis und kriminalistische Theorie darzulegen.

Der Beitrag untersucht die Problematik des elektronischen

plattformen sozialer Netzwerke), тому доступ до них потребує спеціальних процесуальних механізмів.

У більшості держав-членів ЄС, зокрема в Австрії, Чехії, Швеції, Болгарії, Італії та інших, національне законодавство не містить офіційного визначення терміна «електронний доказ». Водночас у країнах, як-от Німеччина, Франція чи Португалія, використовується функціональний або науковий підхід: електронний доказ розуміється як будь-яка інформація, що має доказове значення і існує в цифровій чи бітовій формі, зберігається або передається за допомогою технічних засобів. Усі ці докази визнаються рівнозначними традиційним письмовим доказам і мають таку ж юридичну силу.

Попри відсутність уніфікованого поняття електронних доказів на рівні права ЄС, міждержавне співробітництво у цій сфері є ефективним. Новим кроком у напрямі гармонізації стала ініціатива Європейської Комісії, яка у 2023 році запропонувала пакет нормативних актів. Основними серед них є:

1) Регламент (ЄС) 2023/1543, який запроваджує механізми Європейського порядку на пред'явлення та Європейського порядку на збереження електронних доказів у межах кримінального провадження;

2) Директива (ЄС) 2023/1544, що регулює порядок призначення уповноважених органів та законних представників для цілей збору цифрових доказів.

3) Регламент 2023/1543 передбачає пряме звернення правоохоронних органів однієї держави-члена до постачальника послуг, розташованого в іншій країні ЄС, без необхідності залучення національних органів останньої. Такий підхід дозволяє оперативніше отримувати електронні дані за умови дотримання мінімальних стандартів, встановлених правом ЄС. Ордері можуть стосуватися трьох категорій інформації:

- ідентифікаційних даних користувача,
- метаданих трафіку (час, місце, маршрут передавання),
- змісту повідомлень (текст, відео, аудіо тощо).

Водночас Регламент обмежує своє застосування лише кримінальними справами, що стосуються злочинів, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі не менше ніж на чотири місяці. Такі ордері не можуть використовуватися як інструменти для масового моніторингу або у справах *in absentia*. Регламент також не поширюється на випадки міжнародної правової допомоги, які регулюються іншими інструментами.

У країнах Європейського Союзу спостерігається активне впровадження концепції «digital trace evidence» — цифрових слідів, які визнаються не лише процесуально значущими об'єктами, а й важливими криміналістичними слідами, що потребують фахової інтерпретації. Ключовими характеристиками цього підходу є:

1. Багаторівнева нормативна основа. Зокрема, у Рамковому рішенні Ради ЄС №2008/978/JHA та Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція) підкреслено потребу у створенні правових механізмів для належного обігу електронних доказів і цифрових слідів.

2. Упровадження цифрової криміналістики (digital forensics) як галузі, що поєднує технічну, правову та криміналістичну складові аналізу цифрових об'єктів.

3. Активна участь інституцій, таких як Європол, ENISA (Агентство ЄС з кібербезпеки) та CEPOL (Європейський коледж поліції), у стандартизації методів роботи з електронними доказами, включаючи цифрові сліди.

4. Розроблення спеціалізованих криміналістичних підходів. У низці країн (Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди) у навчальні програми для кримі-

налістів включено розділи, присвячені електронним слідам як різновиду доказів і об'єктів аналізу.

Загалом, попри відсутність єдиної міжнародної чи європейської правової бази, яка б повністю регламентувала обіг електронних доказів, законодавство ЄС поступово формує спільні підходи до їх збору, зберігання та використання. Ініціативи 2023 року становлять значний крок уперед у напрямку правової гармонізації та підвищення ефективності транскордонного співробітництва в галузі кримінального правосуддя.

Актуальність інтеграції категорії «електронний доказ» у криміналістичну науку обумовлюється кількома ключовими чинниками, серед яких:

Зміна природи слідів злочину. Традиційне криміналістичне вчення орієнтувалося на матеріальні (речові) сліди, що мають просторову, фізичну форму. У цифровому ж середовищі слід злочину набуває нематеріальної (віртуальної) природи — логів, IP-адрес, метаданих, цифрових зліпків дій тощо. Такі електронні відображення містять значущу інформацію про механізм, час, спосіб і місце вчинення злочину, тобто є слідами в криміналістичному значенні, попри відсутність фізичної форми.

Потреба у вдосконаленні методик виявлення та фіксації. Без розширення вчення про сліди на електронні об'єкти неможливо сформулювати повноцінні науково-обґрунтовані методики виявлення, фіксації, вилучення та дослідження цифрових доказів.

Формування єдиної наукової бази для цифрової криміналістики. Криміналістична теорія сліду є однією з базових категорій криміналістики. Якщо електронний доказ не буде включено в її предмет, це призведе до розриву між класичною наукою та новітніми криміналістичними реаліями.

Також зауважимо, що цифрові сліди є об'єктами експертних досліджень, що вчергове вказує на їх вагомий значущість і можливість набуття статусу самостійного джерела доказу. У сучасній криміналістичній практиці в галузі судової експертизи вже сформовано чимало методик, що дозволяють вирішувати низку завдань, пов'язаних із дослідженням властивостей цифрових слідів, які фіксуються у формі електронних відображень. Окремі з цих завдань знайшли своє нормативне закріплення у відомчих актах, зокрема в наказах Міністерства юстиції України, де йдеться про завдання експертів під час аналізу комп'ютерної техніки та програмного забезпечення. Серед них — встановлення наявності інформації на цифровому носії, з'ясування її змісту, виявлення дій користувача, які можуть мати значення для розслідування, ідентифікація фактів форматування чи спроб знищення інформації, встановлення джерела походження даних, способу їх перенесення, а також технології та послідовності створення електронного документа. Крім того, експерти аналізують часові та змістові характеристики файлів — момент створення, редагування, видалення, а також перевіряють справність комп'ютерної техніки, визначаючи, яким чином її несправності впливають на функціонування пристрою. Досліджуються також можливості реалізації окремих програмних функцій, а також відповідність програмного забезпечення технічним вимогам.

Якщо об'єктом експертного дослідження є шкідливе програмне забезпечення, що діє як шпигунська програма, призначається експертиза телекомунікаційних систем, завдання якої — встановити факт передачі чи отримання даних у межах мережі, а також визначити програмні засоби, що використовувалися для несанкціонованого доступу до інформаційних систем. Водночас залишається невирішеним питання призначення та проведення експертиз електронних слідів, які функціонують

Beweismittels als eines neuen Objekts der kriminalistischen Spurenlehre. Es wird begründet, dass digitale Repräsentationen — ungeachtet ihrer immateriellen Natur — als Tat Spuren im kriminalistischen Sinne zu werten sind. Aktuelle europäische Ansätze im Umgang mit elektronischen Beweismitteln sowie bestehende Regulierungsinitiativen in den Rechtssystemen der EU werden analysiert. Der Autor betont die Notwendigkeit, das elektronische Beweismittel als eigenständige prozessuale Beweisquelle anzuerkennen, es in die kriminalistische Theorie zu integrieren und entsprechende forensische Untersuchungsmethoden zu entwickeln. Abschließend wird die Angemessenheit der Harmonisierung des nationalen Rechts mit den europäischen Standards der digitalen Forensik hervorgehoben.

Schlüsselwörter: Strafverfahren, Situation, kriminalistische Charakteristik, Justiz, Straftat, Tatort, Tatzeit.

Kostiantyn KARAMAN,

**DOWODY ELEKTRONICZNE
JAKO PRZEDMIOT
NAUCZANIA
KRYMINALISTYCZNEGO O
ŚLADACH PRZESTĘPCZOŚCI**

Należy zauważyć, że obecnie ustawodawstwo karne procesowe Ukrainy nie zawiera jasnej i kompleksowej definicji dowodu elektronicznego, nie określa jego cech charakterystycznych, granic dopuszczalnego wykorzystania i procedury postępowania z nim. Taka próżnia regulacyjna komplikuje działania wszystkich uczestników postępowania karnego – śledczych, prokuratorów, obrońców, sędziów – i stwarza poważne przeszkody dla skutecznego dowodu. W praktyce prowadzi to do tego, że dowody elektroniczne są często uznawane za niedopuszczalne właśnie z powodu nieprzestrzegania procedur ich usuwania, utrwalania lub badania, co w przyszłości negatywnie wpływa na legalność i ważność orzeczeń sądowych. Celem artykułu – jest uzasadnienie celowości wprowadzenia do systemu przedmiotów kryminalistyk dowodów elektronicznych dotyczących śladów przestępstwa, wyjaśnienie ich charakteru, cech szczególnych, miejsca w systemie przedmiotów kryminalistycznych, a także uzasadnienie potrzeby włączenia kategorii śladów elektronicznych do współczesnej praktyki śledczej i teorii kryminalistyki. W artykule podjęto problematykę dowodów elektronicznych jako nowego przedmiotu kryminalistyki o śladach przestępstw. Udowodniono, że wyświetlacze cyfrowe, pomimo swojego niematerialnego charakteru, są śladami przestępstwa w sensie krymi-

bezpośrednio w komputernej sieci, adже нормативні підстави для цього ще не розроблено.

У разі, якщо електронне відображення представлено у вигляді цифрового аудіо- чи відеозапису, слідчий, прокурор або суд призначає відповідну експертизу. Її мета – ідентифікація особи за параметрами голосу або аналіз технічних умов та способу створення запису. Ідентифікаційні експертизи, спрямовані на ототожнення особи, не викликають технічних труднощів, однак підтвердження автентичності (тобто справжності) цифрових носіїв залишається проблемним питанням. Тому вітчизняними науковцями створені інноваційні методики, що дозволяють виявляти ознаки монтажу або підробки в цифрових аудіо-, відеозаписах і фотографіях. Застосування експертно-аналітичних програмних комплексів, як-от «Академія» і «Фрактал», дає змогу не лише перевірити автентичність файлу, а й встановити пристрій, на якому його створено.

З огляду на можливість цілеспрямованого фальшування цифрової інформації, доцільним є запровадження в науковий і практичний обіг окремої категорії – підробленого електронного відображення. Під ним слід розуміти цифрове зображення, у якому експертне дослідження встановило наявність ознак фальсифікації. Водночас необхідно розрізняти підроблене відображення від імітаційного. Останнє не обов'язково містить неправдиву інформацію, однак створюється з метою ввести в оману, зокрема через використання чужого облікового запису або копіювання офіційного ресурсу.

Проблематика оцінки цифрових відображень як доказів набуває особливої ваги. Закон вимагає, щоб усі докази в кримінальному провадженні оцінювалися з позицій належності, допустимості, достовірності, а їх сукупність – з точки зору достатності для прийняття процесуального рішення. З урахуванням специфіки електронної інформації, яка легко змінюється, не залежить від конкретного носія і не має різниці між копією та оригіналом, оцінка має здійснюватися особливо ретельно – у зв'язку з іншими джерелами доказів.

Оцінювання електронних відображень передбачає встановлення їх походження, часу створення, обставин і технічних умов, у яких відбувалися зміни. Важливо з'ясувати автентичність, реальну належність та зв'язок з кримінальним провадженням. Важливо також перевірити обізнаність особи, яка сформувала відповідне відображення, а також дотримання законодавства у сфері ліцензування чи реєстрації діяльності, що ведеться за його допомогою. Крім того, суд повинен брати до уваги дані про провайдера, який зберігає вказане відображення, що може мати значення для перевірки достовірності.

У межах кримінального провадження можуть бути проведені різні слідчі (розшукові) дії, зокрема допит осіб, причетних до створення електронних слідів, комп'ютерно-технічні або експертизи звуко-, відеозапису, порівняння з іншими доказами. Обсяг такої перевірки залежить від природи цифрової інформації. Наприклад, автоматично створені відображення потребують меншої перевірки, ніж створені людиною, а контент із незаконним змістом – менш складної перевірки, ніж дані, що вказують на складне шахрайство¹¹.

Висновок

Інтеграція електронних доказів у криміналістичне вчення про сліди злочину є не лише науково виправданою, а й практично необхідною. Це дозволяє: 1) розширити межі криміналістичного аналізу відповідно до цифрових реалій; 2) розробити сучасні методики розслідування цифрових злочинів;

¹¹ Чернявський С. С., Орлов Ю. Ю. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 2. С. 112-124.

3) адаптувати українське криміналістичне знання до міжнародних стандартів. Україні, як державі, що прагне євроінтеграції та виконує умови Будапештської конвенції, варто не лише адаптувати законодавство, а й переосмислити наукові підвалини криміналістики, визнавши електронний доказ повноцінним об'єктом криміналістичного вчення про сліди злочину.

References

- Ahcheleniuk, A.-M. Yu. (2023). Vykorystannia elektronnykh dokaziv u kryminalnomu protsesualnomu pravi Ukrainy (problemni pytannia) [The Use of Electronic Evidence in the Criminal Procedure Law of Ukraine (Problematic Issues)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pravo*, 2(79), 214–218. <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/289572/283146> [in Ukrainian].
- Akhtyrsk, N. M. (2016). Do pytannia dokazovoi syly kiberinformatsii v aspekti mizhnarodnoho spivrobitnytstva pid chas kryminalnoho provadzhennia [On the Issue of Evidential Strength of Cyberinformation in the Aspect of International Cooperation in Criminal Proceedings]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*, 36(2), 123–125. [in Ukrainian].
- Cherniavskiy, S. S., & Orlov, Yu. Yu. (2017). Elektronne vidobrazhennia yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Electronic display as a source of evidence in criminal proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*, (2), 112–124. [in Ukrainian].
- Cherniavskiy, S. S., & Orlov, Yu. Yu. (2017). Elektronne vidobrazhennia yak dzherelo dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Electronic display as a source of evidence in criminal proceedings]. *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, (1), 12–24. [in Ukrainian].
- Hutsaliuk, M. V., & Antoniuk, P. Ye. (2020). Shchodo sutnosti elektronnoi (tsyfrovoy) informatsii yak dzherela dokaziv u kryminalnomu provadzhenni. [On the essence of electronic (digital) information as a source of evidence in criminal proceedings]. *Kryminalistychnyi visnyk*, 33(1), 37–49. [in Ukrainian].
- Kovalenko, A. V. (2018). Elektronni dokazy v kryminalnomu provadzhenni: suchasnyi stan ta perspektyvy vykorystannia [Electronic Evidence in Criminal Proceedings: Current Status and Prospects for Use]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, (4), 237–245. [in Ukrainian].
- Krytska, I. O. (2016). Rechovi dokazy ta tsyfrova informatsiia: poniattia ta spivvidnoshennia [Physical evidence and digital information: concepts and correlation]. *Часопис Часопис Київського університету права*, (1), 301–304. http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12330/1/Krucka_301_305.pdf [in Ukrainian].
- Muradov, V. V. (2013). Elektronni dokazy: kryminalistychnyi aspekt vykorystannia [Electronic evidence: the forensic aspect of its use]. *Porivnialne pravoznavstvo*, (3–2), 313–315. [in Ukrainian].
- Ratnova, A. V. (2018). Elektronnyi dokument ta yoho mistse u systemi dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Electronic document and its place in the system of evidence in criminal proceedings]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya: Yurydychna*, (3), 231–241. [in Ukrainian].
- Sezonov, V. S., & Piddubna, A. V. (2021). Problemni pytannia zbyrannia i vykorystannia dokumentiv yak dzherel dokaziv u kryminalnomu provadzhenni [Problematic issues of collecting and using documents as sources of evidence in criminal proceedings]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Yurydychni nauky*, 32(71)(1), 111–119. [in Ukrainian].
- Sirenko, O. V. (2019). Elektronni dokazy u kryminalnomu provadzhenni [Electronic evidence in criminal proceedings]. *Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka)*, (14), 208–214. [in Ukrainian].

Received by Editorial Board: 20.03.2025

Suggested Citation:

Караман, К. (2025). Електронний доказ як об'єкт криміналістичного вчення про сліди злочину *Архів кримінології та судових наук*. 1 (11). 111–117. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.11.2025.07>

nalistycznym. Przeanalizowano nowoczesne podejścia do dowodów elektronicznych w systemach prawnych UE, przedstawiono inicjatywy regulacyjne dotyczące ich regulacji. Autor podkreśla potrzebę uznania dowodów elektronicznych za odrębne źródło proceduralne, ich integracji z teorią kryminalistyczną oraz opracowania odpowiednich metod badawczych. Wyciągnięto wnioski na temat celowości harmonizacji ustawodawstwa krajowego z europejskimi standardami kryminalistyki cyfrowej.

Słowa kluczowe: postępowanie karne, sytuacja, charakterystyka kryminalistyczna, wymiar sprawiedliwości, przestępstwo, miejsce popełnienia, czas popełnienia przestępstwa.